

SCI-CONF.COM.UA

THE WORLD OF SCIENCE AND INNOVATION

**PROCEEDINGS OF X INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
MAY 5-7, 2021**

**LONDON
2021**

THE WORLD OF SCIENCE AND INNOVATION

Proceedings of X International Scientific and Practical Conference

London, United Kingdom

5-7 May 2021

London, United Kingdom

2021

UDC 001.1

The 10th International scientific and practical conference “The world of science and innovation” (May 5-7, 2021) Cognum Publishing House, London, United Kingdom. 2021. 835 p.

ISBN 978-92-9472-197-6

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // The world of science and innovation. Proceedings of the 10th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. London, United Kingdom. 2021. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/x-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-the-world-of-science-and-innovation-5-7-maya-2021-goda-london-velikobritaniya-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: london@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2021 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2021 Cognum Publishing House ®

©2021 Authors of the articles

Андрощук Олена Олександрівна

Студентка магістратури 5 курсу

Кафедри психології

Даниленко Наталія Володимирівна

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології

ХНПУ ім. Сковороди

Анотація: У даній статті ми розкриваємо актуальність проблеми вивчення психологічних особливостей самоактуалізації особистості; поняття самоактуалізації в цілому; аналізуємо основні чинники, які сприяють самоактуалізації особистості.

Ключові слова: Самоактуалізація, самооцінка, самоефективність, самосприйняття, саморозвиток, самоорганізація, саморегуляція, особистість, ціннісні орієнтації, самооцінка, особистісні смисли, цілепокладання, мотиваційно-вольові компоненти, самосвідомість, самовиявлення, зрілість.

В умовах сучасності людина, яка прагне до успішності у всіх сферах життя і до внутрішньої гармонії, володіє найважливішою якістю - здатністю до самоактуалізації. Саме ця здатність забезпечує самоздійснення, самовдосконалення, особистісний та професійний ріст людини. Самоактуалізація в загальному вигляді може бути представлена як безперервний, ініційований відповідною вродженою потребою, процес виявлення, розвитку та реалізації особистістю власного індивідуально-особистісного потенціалу. [1, с.13].

Процес самоактуалізації протікає незалежно від того, усвідомлює його людина чи ні. В той же час, треба зазначити, що спонтанна, некерована

суб'єктом самоактуалізація не завжди спрямована на самоздійснення його кращих потенційних якостей, які можуть привести не до особистісного зростання, а до іншої сторони розвитку – регресу людини. Безконтрольна та негативна самоактуалізація може привести до феномену «роздутого Его», до дисгармонії в спілкуванні з людьми, до самотності, до психологічних проблем, тощо.

Отже, метою нашого аналітичного дослідження є осмислення феномену самоактуалізації особистості, розуміння його механізмів, розроблення методів управління даним процесом. Вирішення цього завдання можливе лише на основі узагальнення і систематизації накопиченого наукою і практикою цінного досвіду. У науковій теорії та практиці проблема самоактуалізації особистості – одна з найбільш складних, багато аспектних та суперечливих. Незважаючи на значний дослідницький досвід в даній області, до теперішнього часу ще не вироблене єдине уявлення щодо самоактуалізації. Даний феномен нерідко ототожнюють із близькими по суті явищами: самореалізацією, самоздійсненням, самовдосконаленням та ін. Також, не вирішене питання і про те, чи можливе управління самоактуалізацією, тому що це спонтанний процес, який не піддається осмисленню і самовпливу. Важливе місце займає також проблема співвідношення особистісної свободи і зовнішніх її обмежень. Термін «самоактуалізація» асоціюється, головним чином, з дослідженнями А. Маслоу, хоча й використовувався до нього іншими вченими. Якщо вважати відправною точкою для існування даного поняття роботи Маслоу, то воно відомо лише кілька десятиліть.

Для розуміння сутності феномену самоактуалізації важливе значення має проблема саморозвитку і особистісного зростання. Нерідко ці поняття ототожнюються, але в основному дискутується питання про їх причинно-наслідкові взаємовідносини. У зв'язку з існуючою невизначеністю в цьому плані, вважаємо за доцільне звернутися до феномену саморозвитку і визначення його місця в проблемі самоактуалізації. Саморозвиток – це основний внутрішній механізм якісної зміни особистості. Саморозвиток

пов'язаний з прийняттям особистістю самостійних рішень, придбанням нового досвіду, усвідомленням і вдосконаленням індивідуально-особистісного потенціалу, виробленням особистісних позицій, здійсненням вибору, та ін. Ведучими змістовними характеристиками саморозвитку є ціннісні орієнтації, самооцінка, особистісні смисли, цілепокладання, мотиваційно-вольові компоненти. У сукупності вони визначають напрямок і динаміку змін особистості, ступінь ефективності її руху до особистісної зрілості.

Саморозвиток безпосередньо пов'язаний із особистісним зростанням людини. У зарубіжній науці даний феномен широко представлений в роботах А. Маслоу, К.Роджерса, Е. Еріксона, Г. Олпорта, В. Франкла, та ін. Особистісний ріст в їх концепціях зв'язується з внутрішніми проблемами особистісного зростання. У філософсько-психологічному та культурологічному аспектах поняття самоактуалізації розкриваються в дослідженнях Г.О. Балла, І.А. Вітіна, Л.І. Антропової, в акмеологічному плані – у Б.Г.Ананьєва, А.А. Бодальова, А.А. Деркача, Н.В.Кузьміної та ін. З позицій антропологічного підходу до феномена самореалізації людини розглядали філософи В.П. Андрущенко, Г.С.Батищев, Б. С.Гершунський, О.Ф. Лосєв; психологічна теорія діяльності, що пояснює механізми самореалізації людини сформульована С.Л. Рубінштейном тощо. Виходячи з вищевикресленого, актуальним постає філософськоосвітнє дослідження проблеми самоактуалізації в умовах глобалізації та інформатизації суспільства.

Основний сенс особистісного зростання полягає в набутті себе і свого життєвого шляху, в самоактуалізації унікального індивідуально-особистісного потенціалу. При цьому особистісний ріст не тотожний просуванню людини по «сходах віку». Критерії ефективності особистісного зростання зв'язуються з інтраперсональним і інтерперсональним аспектами (С.Л. Братченко, М.Р. Миронова та ін.). Цікавий підхід, при якому особистісний ріст визначається як процес гармонізації людиною своїх взаємовідносин із суспільством. Він передбачає як мінімум два етапи:

1. Поглиблення усвідомлення людиною своїх соціальних потреб і

розширення засобів і способів їх реалізації; 2. Формування на цій основі своєї автономності.

Таким чином, саморозвиток і особистісний зріст - поняття близькі і взаємопов'язані, але не тотожні. Якщо розвиток характеризується з позицій прогресу і регресу, то особистісний зріст розглядається в цілому як прогресивний напрямок розвитку в бік особистісної зрілості. Обидва ці феномени нерозривні із самоактуалізацією, але, в той же час, не є синонімами до цього поняття. В сучасних дослідженнях феномен особистісної зрілості розглядається багатьма вченими і в українській психології (М. Й. Боришевський, Ю. З. Гільбух та ін.). Дослідження з даної проблеми описано й у працях С. Л. Братченко, О. В. Завгородньої, Л. В. Потапчук, Т. М. Титаренко, О. С. Штепи.

Самоактуалізація сприяє руху особистості в бік її зростання, тобто вона - умова прогресивного розвитку. З іншого боку, самоактуалізація (її свідомий і цілеспрямований варіант) – це супутній ефект і результат особистісного зростання. Отже, це взаємопов'язані явища. Звідси - чим вище рівень протікання одного з процесів, тим вище і ефективність іншого. Про наближення до особистісної зрілості може свідчити поява нової ідентичності. Особистісну зрілість з кризою ідентичності пов'язувала О. С. Штепа. За її словами, особистісна зрілість – це ефект самостійно пережитої людиною у зрілому віці кризи ідентичності, яка характеризується як психологічне новоутворення зрілого періоду життя людини і являє собою динамічну особистісну структуру, пропріум, важливий для її ідентичності [2,146].

Процес демократизації сучасного суспільства значною мірою залежить від того, наскільки людина здатна брати на себе відповідальність за здійснювані нею вчинки у тому життєвому просторі, який твориться її особистісними взаємодіями (діяльністю, взаєминами, спілкуванням).

Спроби їх вирішення представлені і в масі інших концепцій. Серед таких значною популярністю користуються ряд зарубіжних теорій, а саме: філософсько-антропологічна і психологічна концепція З. Фрейда, аналітична

психологія К. Юнга, індивідуальна психологія А. Адлера, неофрейдизм К. Хорні, концепція міжособистісної психіатрії Г.С. Селлівана, гуманістичний психоаналіз Е. Фромма, епігенетична теорія розвитку особистості Е. Еріксона, а також біхевіоризм (Б.Е. Торндайка та Дж. Уотсона), необіхевіоризм (Е. Толмена, К. Халла) та інші. Автори і послідовники названих теорій по-різному підходять до питання джерел розвитку особистості. Одні бачать їх у біологічному початку людини, інші - в соціальних, суспільно-культурних факторах, треті - в свідомості самої особистості. Незважаючи на безумовну наукову цінність цих концепцій, з позицій сучасних напрацювань в області проблем розвитку особистості (особливо вітчизняних), їх провідні положення виглядають досить суперечливо. Велику методологічну цінність для розвитку теорії самоактуалізації має гуманістична психологія. Ідеї цінності, унікальності, індивідуальної неповторності кожної людини, визнання її права на свободу у розвитку і прояві власних особливостей, послужили основою для активної розробки проблеми самоактуалізації. Узагальнення ідей А. Маслоу, К. Роджерса, С. Джуарда, В. Франкла та інших психологів-гуманістів дозволяє виділити наступні позиції, принципові для розуміння сутності самоактуалізації: 1) людина як особистість унікальна і є найвищою цінністю; 2) будь-яка людина вроджено здатна і мотивована до безперервного саморозвитку і актуалізації; 3) особистість існує у безперервному процесі постановки і досягнення цілей, що ускладнюються; 4) кожна людина має право вільно розвиватися і проявляти особистісне зростання; 5) більш значущі для розвитку особистості внутрішні стимули, ніж зовнішні; 6) керує поведінкою особистості потреба в актуалізації; 7) людина оцінює досвід на основі тенденції до самоактуалізації.

На думку А. Маслоу, розвиток особистості можна уявити як сходження по сходах потреб. Він створив широко відому «піраміду потреб», в якій самоактуалізації відвів вершину. Маслоу вважав, що потреби більш високих рівнів можуть бути задоволені тільки після задоволення потреб нижчих рівнів.[3, 261-264] Отже, реалізація потреби людини в самоактуалізації

можлива тільки після задоволення потреб: фізіологічних, у безпеці, у любові, у прихильності і приналежності до певної соціальної групи, у повазі і визнанні. В рамках гуманістичної психології було сформульовано ряд рекомендацій для здійснення людиною власної самоактуалізації. До них можуть бути віднесені: самосвідомість, адекватна самооцінка і самосприйняття; відмова від маніпуляцій і зайвих психологічних захистів; вибір шляху власного особистісного зростання; прагнення до відповідальності, свободи і незалежності вчинків і суджень; довіра собі; систематична робота по самоактуалізації і створення умов для самовияву та ін. При цьому практично всі вчені сходяться на думці, що головний шлях до самоактуалізації лежить через усвідомлення себе, своєї сутності та призначення.

А. Маслоу назвав терміном «самоактуалізація» явище, протилежне маніпулюванню. Останнє прийнято розуміти як вид психологічного захисту. Але будь-який захист не дає людині бути самою собою, не дозволяє висловлювати свої справжні почуття, думки, потреби. Обравши позицію маніпулятора, людина може благополучно підтримувати свій імідж, професійний статус, проте при цьому її справжня сутність пригнічена і залишається прихованою не тільки для оточуючих, але і для неї самої. Якщо потреба в самоактуалізації властива людині від народження, то маніпулювання – це результат соціалізації. До причин маніпулювання відносять, наприклад, недовіра як собі, так і іншим людям (Ф. Перлз); страх опинитися на самоті (Дж. Бюдженталь); страх перед важким становищем (Е. Берн, В. Глассер, Дж.); прагнення до схвалення всіма (А. Елісс) та ін. Маніпулятивна поведінка реалізується як усвідомлено, так і несвідомо. Всі без винятку люди вимушено або за власним бажанням вдаються до неї. У деяких випадках маніпулювання єдино можлива тактика поведінки. Однак часте використання такого роду психологічних захистів блокує процес самоактуалізації особистості, що включає самореалізацію і розвиток. А. Маслоу в різні роки давав різні визначення самоактуалізації. Він характеризував її як: вибір шляху просування вперед, особистісного зростання на противагу вибору відступів, страху,

захистів; повне, безкорисливе переживання з повним зосередженням і зануренням, коли людина є цілком і повністю собою; прагнення індивіда до самоздійснення, «мета-потреба» духовного рівня і цінність. В якості одного з механізмів самоактуалізації визнається зворотний зв'язок, особистісні зміни на емоційному, когнітивному, поведінковому рівнях.[4,184-187]

Не всі регуляторні процеси протікають усвідомлено. Ця «спонтанна активність» є суттєвою властивістю організації живої матерії. Теоретичним обґрунтуванням цих явищ виступає концепція багаторівневої організації регуляторних систем психіки. Згідно з дослідженнями існує механізм управління діями, так званий «акцептор дії». Отже, самоактуалізація як діяльність має всі необхідні умови для управління. При цьому керованими може бути не тільки самоактуалізація в цілому (як процес, притаманний усій життєдіяльності особистості), але і її окремі етапи, і конкретні дії. Володіння ж людиною технологією самоврядування, відповідно, значно розширює її можливості для самоактуалізації і її ефективності. Виходячи з того, що самоактуалізація передбачає самоорганізацію, самоврядування, саморегуляцію, вважаємо за можливе звернутися і до міждисциплінарної теорії синергетики і принципам системності.

Самореалізація включає в себе самопроекування, тобто уявлення про те, яким людина хоче бачити себе в найближчому і віддаленому майбутньому. За допомогою самоорганізації і самоврядування суб'єкт здійснює досягнення поставлених цілей, саморозгортання свого життєвого шляху. Самореалізація тоді набуває продуктивний характер, коли вона спрямована на розвиток особистості і використовує адекватні суб'єктивні стратегії. [5, с.124-127]

Важливими для розуміння самоактуалізації є наступні положення: життя людини являє собою систему діяльностей, що одночасно існують і неодноразово змінюються; людина виступає суб'єктом будь-якої діяльності; ефективність кожної діяльності залежить від прояву, розвитку і реалізації суб'єктом відповідного індивідуального потенціалу. Діяльності притаманні усвідомленість, предметність, двоплановість, вмотивованість і

цілеспрямованість; будь-яка діяльність управляється її суб'єктом. В процесі самоактуалізації особистість виступає одночасно і її об'єктом і її суб'єктом: самопізнає, самооцінює, самоутворює образ Я, який будує своє життя і детермінує самореалізацію у всіх різноманітних зв'язках з навколишнім світом і предметною діяльністю. Крім того, погляд на самоактуалізацію як на самоорганізуючу діяльність дозволяє по-новому поглянути на проблему свободи особистості при самоактуалізації. Проблема співвідношення свободи і зовнішнього контролю є однією з найважливіших складових теорії самоактуалізації, яка дозволяє отримати більш повне уявлення про даний феномен. На думку багатьох вчених, особистість яка самоактуалізується - це людина, яка вільно творить себе і своє життя, вільно виражає свої думки, почуття, судження, поведінка якої відрізняється незалежністю. Оскільки людина сама будує власну особистість і власне життя, вона виходить в цьому процесі зі свого Я, яке неповторне і своєрідне. Отже, особистість в цьому процесі не повинна бути конформною (А. Маслоу, К. Роджерс).

Якщо людина прагне робити як прийнято, підпорядковувати своє життя загальноприйнятим правилам, але не проявляє себе такою як вона є, то вона живе не заради самої себе, а заради прийнятого способу. Згідно Ф. Перлзу, будь-який контроль над особистістю заважає «здоровій роботі організму». Тому контроль повинен бути тільки внутрішнім, лише коректований зовнішніми умовами. К.А Абульханова –Славська вважала, що людина може втратити своє Я, якщо слідує боргу і самопожертві. Р. Мей розумів під свободою особистості можливість будувати власні особистісні моделі з матеріалів спадковості і середовища. Однак, ця свобода пов'язана з відповідальністю за свої вчинки і рішення. Еріх Фром визначив свободу як здатність здійснювати свідомий вибір. Вчений, однак, також вказує, що завжди настає момент, коли самореалізація конкретної особистості і інтереси суспільства (або його груп) приходять в протиріччя. Люди не вільні у виборі об'єктивних умов свого життя і діяльності, їх обмежують соціальні, суспільні, моральні рамки. Тому нерідко зустрічається думка про те, що повна і безмежна свобода особистості неможлива. У той же

час, досить широко поширена точка зору, яку ми поділяємо, що свобода людини полягає аж ніяк не в незалежності від обставин. Механізмом свободи, суверенності та автономності особистості є її самоорганізація, потреби, різноманітні здібності і задатки, а також неповторно сформований життєвий досвід, знання і уміння. В умовах кожної окремої особистості потенціал має не тільки різне кількісне і якісне співвідношення складових його елементів, але й різну ступінь їх актуалізації, що обумовлює виділення основних груп індивідуальних особливостей: суб'єктивно приховані, недостатньо розвинені, що не реалізовані в діяльності. Вони, в свою чергу, стають основою для визначення відповідних структурних компонентів самоактуалізації: самовиявлення, саморозвитку, самореалізації. Самовиявлення характеризує собою «виникнення» нового елемента потенціалу і його усвідомлення людиною. Саморозвиток передбачає максимально можливе вдосконалення елемента потенціалу, підвищення його якісного рівня, тобто доведення до стану зрілості. Самореалізація є використання в діяльності максимально розвиненої властивості особистості, коли конкретна особливість досягає максимальної зрілості, приватний процес її самоактуалізації закінчується, так як одна з оперативних цілей досягнута. Однак це не означає, що самоактуалізація людини закінчена. Вона триває все її життя: виникають нові види діяльності або змінюються умови здійснення попередніх, формуються і вирішуються нові завдання, виявляються, розвиваються і реалізуються відповідні властивості і т.п.

Реалізація кожного виду самоактуалізації пов'язана з логікою самоорганізації: аналіз ситуації, цілепокладання, планування, реалізації плану, що супроводжується регулюванням, і аналізом результату. Самоорганізація сприяє забезпеченню дій самоактуалізації, усвідомленості та адекватності, внаслідок чого вона є найбільш ефективною формою її здійснення. Разом з тим, слід враховувати значимість «спонтанної активності», властивій самоактуалізації, яка визначає наявність ще однієї - імпровізаційної форми реалізації процесу самоактуалізації, яка, однак, не є основною. Якщо

розглядати самоактуалізацію особистості як діяльність, то стає можливим розробляти способи, методики і технології, здатні допомогти людині усвідомити свої індивідуально-особистісні особливості, цілеспрямованість самоздійснення особистістю свого позитивного потенціалу, який ґрунтується на самопізнанні, активно реалізується в зовнішньому плані існування людини і супроводжується саморозвитком і особистісним ростом.

Таким чином, сутність самоактуалізації особистості може бути визначена з різних методологічних підстав. До таких належать, головним чином, уявлення про самоактуалізацію та особистісному зростанні, створені в рамках гуманістичної психології, вітчизняні концепції самореалізації, теорії діяльності та суб'єктності, особистісно-діяльнісного підходу; концепції управління і самоорганізації, суміжні теорії самореалізації і саморозвитку і ін. «Основні положення гуманістичного підходу, теорій самоактуалізації і самореалізації стали опорою для загального визначення самоактуалізації як складного і безперервного процесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1.Братаніч Б.В., Ільченко І.Г. Самоактуалізація особистості та освіта, / Б.В.Братаніч, І.Г.Ільченко // – Філософські проблеми освіти №2/2011, с.13-20.
2. Штепа О. С. Диспозиційна модель особистісної зрілості : дис. кандидата психол. наук : 19.00.05 / Штепа Олена Станіславівна. – Львів, 2003. – 146 с.
- Дьоміна Г. А. Психологічні особливості формування та активізації особистісної зрілості / Г. А. Дьоміна //
- 3.Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу – Питер,352с.
- 4.Данилюк І.В., Буркало Н.І. Психологічні особливості само актуалізації особистості. / Psychological journal, ін-т Психології імені Г.С. Костюка. 2020, с.184-186
5. https://psj.oa.edu.ua/articles/2014/n30-ua/Harchenko_NZ_Vyp_30.pdf,c124-127